

ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΥΣΧΕΡΕΙΕΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ*

DENIS SZABO

Καθηγητής, Σχολή εγκληματολογίας Πανεπιστημίου Montreal
Επίτιμος Πρόεδρος Διεθνούς Εταιρίας Εγκληματολογίας.

Η επιστημολογική κρίση την οποία γνώρισαν οι επιστήμες του ανθρώπου γύρω στο 1970, συντάραξε και την εγκληματολογία. Ιδιαίτερο στόχο αποτέλεσαν η αιτιολογία και η κλινική εγκληματολογία. Πάντως η κοινωνική και δικαστική πραγματικότητα άλλαξαν σχετικά λίγο· η σταθερή παραγωγή της εγκληματικότητας υποχρεώνει τους εγκληματολόγους σε παρεμβάσεις. Οι παρεμβάσεις αυτές θα επιτρέψουν την αναμόρφωση, με βάση την πραγματικότητα, των εγκληματολογικών εννοιών και πρακτικών.

Εκ προθέσεως, ο τίτλος αυτών των σκέψεων θυμίζει εκείνον του Pitirim A. Sorokin, τον οποίον παρουσίασε στο γαλλικό κοινό ο Georges Gurvitch πριν ένα τέταρτο και πλέον του αιώνα. Αυτοί οι δύο δάσκαλοι της μεταπολεμικής κοινωνιολογίας, ο ένας στο Harvard, ο άλλος στην Sorbonne, μελετούσαν την μετά το 1930 κοινωνιολογική παραγωγή. Η ποσότητά της γνώρισε μια εντυπωσιακή αύξηση· η ποιότητά της όμως άφησε έντονα ανικανοποίητα. Οι επιφανειακοί «νουμερολόγοι», οι απαίδευτοι «νεο-διανοούμενοι» οι θεωρητικοί της εβδομάδας κλπ., καταγγέλθηκαν μέσα από τον ίδιο τους τον ρόλο. Η κοινωνιολογία γνώρισε μια από τις κυκλικές πορείες οι οποίες χαρακτήριζαν την ιστορία της κοινωνιολογικής ή φιλοσοφικής σκέψης. Οι μεγάλες θεωρητικές υποθέσεις οι οποίες διατυπώθηκαν ανάμεσα στο 1880 και το 1930, θεμελιώθηκαν από εμπειρικά δεδομένα. Αυτά τα παρείχε, κατά κύριο λόγο, η ιστορία, μετά οι σειρές στατιστικών συνεχώς πολλαριθμώτερων και περισσότερο αξιόπιστων — από τη μια πλευρά και οι συναντήσεις, δημοσκοπήσεις, τα ερωτηματολόγια από την άλλη. Η μορφή των μεγάλων θεωριών (απο τον Weber στον Durkheim, από τον Tarde στον Mead, από τον Tonnies ή τον Simmel στον Mauss, από τον Marx στον Pareto) τροφοδοτείτο άφθονα αλλά και εκλεκτικά από εργαλεία φιλοσοφικά, ιστορικά, οικονομικά, δημογραφικά, κοινωνιολογικά, ψυχολογικά ή εθνογραφικά. Για τους σοφούς αυτής της γενιάς (στην πραγματικότητα των δύο γενεών εφόσον αναφερόμαστε σε μια περίοδο περίπου μισού αιώνα) το να είναι κανείς κοινωνιολόγος ήταν μια ποιότητα, ένα είδος τίτλου — σαν να είναι πρέσβης ή αξιωματικός —. Δεν ήταν οπωσδήποτε ένα επάγγελμα, μια ειδικότητα,

* Μετάφραση: Χριστίνα Μ. Ζαραφωνίτου

μια απασχόληση. «Προσχωρούσε» κανείς στο αξίωμα του κοινωνιολόγου χάρη στην ευρύτητα, στο βάθος του πνεύματός του, στην οξύνοια και στην σφαιρικότητα των σκέψεων και των προτάσεων του, στην αυστηρότητα της δύναμης των εκδηλώσεών του. Κάτω από αυτό το πρίσμα, η επαλήθευση «θεωριών και υποθέσεων μέσου βεληνεκούς» που κυριαρχούσε στην παραγωγή των κοινωνικών επιστημών μεταξύ 1930 και 1970, φαινόταν πολύ μέτρια και συχνά περιορισμένου ενδιαφέροντος. Θεμελιώνεται λοιπόν ένας σχετικός παραλληλισμός ανάμεσα στις τάσεις εξέλιξης της κοινωνιολογίας της πριν το 1960 περιόδου και εκείνης της εγκληματολογίας πριν το 1989.

I. Οι γενικές τάσεις: τα τρία πλαίσια

Τρεις διαφωτιστικές παρατηρήσεις για την αιωνιόβια εξέλιξη των κοινωνικών επιστημών (μεταξύ 1880 και 1980):

A) όλο και λιγότερο ολιστικές, αυτές οι επιστήμες έχουν την τάση να αναδιπλώνονται σε ένα πλαίσιο συζητήσεων το οποίο γυρνά στον ίδιο τον εαυτό, αυτοτροφοδοτείται, «υπο-καλλιεργείται». Αυτή η εξέλιξη έρχεται σε αντίθεση με την έννοια του «συνολικού κοινωνικού γεγονότος» του οποίου η θεώρηση είναι τόσο απαραίτητη στην ερμηνεία των κοινωνικών φαινομένων όσο και οι διευκρινίσεις ή αποκαλύψεις που προσφέρει η εμπειρική επαλήθευση των ιδιαίτερων υποθέσεων. Μια πρώτη αντίθεση προκύπτει λοιπόν, από αυτή την εξέλιξη. Η συγκεκριμενοποίηση της περιγραφής αυξάνει όταν πτωχαίνει η ερμηνεία της.

B) Η ωφελμιστική σκοπιμότητα καθώς και εκείνη των κανόνων της κοινωνιολογικής γνώσης επιβεβαιώνεται σε σημείο που να υπερισχύει. Η μαζική ανάπτυξη των κοινωνικών πολιτικών στις φιλελεύθερες δημοκρατίες, η εγκαθίδρυση της μαρξιστολενιστικής θεωρίας ως επιστήμης του Κράτους στις χώρες του «υπαρκτού» σοσιαλισμού έκαναν αναπόφευκτη αυτή την εξέλιξη. Δίχως να υποστηρίζουμε ότι αυτή η σκοπιμότητα αποτελεί μια τόσο σημαντική δυναμική όσο εκείνη που αφορά τις τεχνολογικές εφαρμογές, οι οποίες κατέστησαν δυνατές χάρη στην επιστημονική ανάπτυξη, είναι μάλλον προφανές ότι δίχως αυτή την ωφελμιστική προτροπή, το 90% των ερευνών, στο κοινωνικό επίπεδο, δεν θα είχαν γίνει ποτέ.

Αυτή η εξάρτηση από την ωφελμιστική σκοπιμότητα δημιουργεί μια δεύτερη αντίθεση: εγκαθιδρύεται μια μόνιμη σύγκυση ανάμεσα σε τρεις τάξεις που παρουσιάζουν η καθεμιά μια ιδιαίτερη λογική: η επιστημονική τάξη, η νομική τάξη και τέλος η πολιτική τάξη. **Η επιστημονική λογική** υπόκειται σε έναν ανυπέρβλητο κανόνα, διαμορφωμένο από τον Popper: παραγωγή και επαλήθευση προτάσεων που να μπορούν να φαλκιδευτούν. Ό,τι ξεφεύγει από τον κανόνα αυτό δεν ανταπο-

κρίνεται στην επιστημονική λογική. Η **νομική λογική** διέπεται από τους κανόνες της επίσημης λογικής της σχετικής με την αρχή της ταυτότητας (ανάμεσα στο παρατηρούμενο γεγονός και την έννοια που αυτό μεταφράζει), την αρχή της μη — αντίφασης (των προτάσεων), την αποδοχή του κανόνα δικαίου ως αφετηρίας και κριτήριου αιτιολόγησης κλπ. Είτε πρόκειται για νομικό θετικισμό είτε για φυσικό δίκαιο το εγχείρημα διαμόρφωσης κανόνων και η ιδιαίτερη λογική του αποτελούν κοινή κληρονομιά της νομικής σκέψης. Η ιδιαίτερη **λογική της πολιτικής δράσης** υπαγορεύεται απο πεποιθήσεις και συγγενείς αξίες, από τυπική άποψη, σε θρησκευτικές αξίες ή προτάσεις. Αφετηρία τους είναι η προσδοκία των ανθρώπων να γεννώνται και να πεθαίνουν με έναν ιδιαίτερο τρόπο όπως επίσης και η σχέση τους με το υπερφυσικό. Η ιεράρχηση των αξιών εκφράζει αυτές τις προσδοκίες. Η ιδιαίτερη λογική του πολιτικού εγχειρήματος συνίσταται στην οργάνωση των μέσων, προτρεπτικών και περιοριστικών, σε σχέση με αυτές τις αξίες, τις προσδοκίες και την ιεράρχησή τους.

Ο διαχωρισμός αυτών των τριών λογικών, η αξιολόγηση των αμοιβαίων συσχετισμών τους (συχνά ασυνείδητων), η απόφαση για την υπεροχή τους ή την προτεραιότητα στην μελέτη των κοινωνικών προβλημάτων, γίνεται μια άσκηση απεριόριστης συνθετότητας. Ο καθένας μπορεί να επικαλεσθεί πάντως, τα αποτελέσματα των παραπάνω αντιφάσεων για να εξηγήσει την περιορισμένη επίδραση των κοινωνικών επιστημών πάνω στην γνώση και την διαχείριση των σύγχρονων κοινωνιών.

Γ) Οι κοινωνικές επιστήμες δίχως να ενοποιούνται, όπως υποστήριζαν οι Σαιν-Σιμονικοί και οι Μαρξιστές, είναι η απόδειξη της καθοριστικής τους εξάρτησης απο πλαίσια ιστορικά, θεσμικά, πολιτιστικά, μέσα στα οποία εξελίσσονται. Μπορούμε να μιμηθούμε ή να αντιγράψουμε την αμερικάνικη ή σοβιετική κοινωνιολογία: οι ιδιαίτερες αξίες τους επιβάλλουν οριοθετήσεις οι οποίες γίνονται συνεχώς εντονότερες. Η μελέτη των περιεχομένων των συγγραφέων στους οποίους παραπέμπουν, επιβεβαιώνει τον εθνικό αυταρχισμό: οι καθοριστικοί συγγραφείς παραμένουν έντονα εθνικοί. Η μόδα διαδίδει, προφανώς, ονόματα και ιδέες που δίνουν μια επιφανειακά διεθνή μορφή στην επιστημονική συζήτηση. Η προσεκτική μελέτη των ερευνών αποδεικνύει, εντούτοις ότι οι αποφασιστικές εξηγήσεις (πειστικές, που έχουν μια φανερή επιρροή στον περίγυρο κλπ) είναι το έργο ερευνητών οι οποίοι ερμηνεύουν μια ειδική ιστορική παιδεία σε σχέση με ειδικούς θεσμούς. Οι ενθουσιασμοί για τις συγκριτικές έρευνες, τις τόσο μεγάλες στην μεταπολεμική περίοδο (η έμπνευση του προγράμματος της Ουνέσκο για τις κοινωνικές επιστήμες δεν είναι έντονα συγκριτική;) δεν αποτελούν πλέον παρά μια γλυκόπικρη ανάμνηση. Η μεταφορά της γνώσης, των θεωριών, των εννοιών καθώς επίσης και των

μεθοδολογιών συγκρούστηκε σε πολιτιστικά εμπόδια τροφοδοτούμενα από την τοπική ιστορική παράδοση. Η ιστορία της «βοήθειας για την ανάπτυξη», οι (μεγάλες) δυσκολίες και οι (μέτριες) επιτυχίες της, είναι επίσης ενδεικτικές της αντίστασης της κάθε παιδείας στις φιλοδοξίες της επιστημονικής διείσδυσης που αγγίζουν το κοινωνικό πεδίο. Αυτή η εξάρτηση της επιστημονικής σκέψης από την παιδεία και την εθνική ιστορία, παρουσιάζει μια τεράστια αντίθεση με την τάση παγκοσμιοποίησης κάθε επιστημονικού διαβήματος.

Η κριτική των Sorokin-Gurvitch τοποθετείτο από άποψη βασικής φιλοσοφικής προβληματικής η οποία αποσκοπεί στην κατανόηση του ανθρώπου, του περιβάλλοντός του, των ιδεωδών του για ελευθερία, ασφάλεια και ευτυχία, των αναπαραστάσεων του για το φυσικό και το υπέρ-φυσικό, των αιώνιων, τέλος, ερωτήσεων που ο άνθρωπος θέτει στον εαυτό του για αυτόν τον ίδιο. Η φιλοσοφία μαζί με την θεολογία υπήρξαν οι μόνες (ή σχεδόν) αρμόδιες μέχρι τον XVII αιώνα, για να διαφωτίσουν αυτά τα σοβαρά ερωτήματα. Με τους Hobbes, Locke και μετά τον Rousseau, αυτές οι φιλοσοφικές αναζητήσεις μετατράπηκαν με αργό ρυθμό σε κοινωνιολογικούς προβληματισμούς. Οι καθοδηγούμενες από την λογική έρευνες συμπληρώνονται από όλο και συστηματικότερα συλλεγμένες και κριτικά αξιολογημένες εμπειρικές παρατηρήσεις. Η «επιστημονική» πλευρά υπερισχύει. Η ανάπτυξη της οδηγεί, τελικά, σε δίχως πρωτοτυπία ερωτήματα (υπέρ απλουστευμένα διαμορφωμένη ερώτηση) προς το συμφέρον της επιτηδεματοποίησης των μεθόδων και τεχνικών συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων. Η αργή αλλά ριζική, απεξάρτηση των κοινωνικών επιστημών από τις φιλοσοφικές και σε μικρότερο βαθμό, τις ιστορικές παραδόσεις, συνέβαλαν στο να τους προσάψουν οι δύο παραπάνω κριτικές μας τον χαρακτηρισμό της «διανοητικής ένδειας».

Και η εγκληματολογία....;

Είναι αναμφισβήτητο, πως η εγκληματολογία είναι μια κοινωνική επιστήμη με εσωτερικούς, ιστορικούς δεσμούς με το ποινικό δίκαιο από τη μια πλευρά, και την δικαστική ιατρική από την άλλη (η οποία συμπεριλαμβάνει και την ψυχιατρική). Μοιράζεται με τις επιστήμες αυτές, τις ανησυχίες, τις φαντασιώσεις, τα ιδεώδη όπως άλλωστε και τα τεχνικά μέσα έρευνας ή επέμβασης. Οι προηγούμενες παρατηρήσεις ισχύουν, λοιπόν, στο ακέραιο και τοποθετούν την εγκληματολογία στο ίδιο πλαίσιο ανάλυσης με τις υπόλοιπες κοινωνικές επιστήμες.

A) Η ολιστική αναφορά μεταφράζεται, για μας, στη ριζοσπαστικότητα της διεπιστημονικότητας. Το να την αγνοήσουμε αποτελεί μέγιστο σφάλμα. Η παραγνώριση των κοινωνικο-πολιτισμικών παραγόντων στην έρευνα του εγκληματία μέχρι το πρώτο τρίτο του 20ου αιώνα προσφέρει ένα στήριγμα της επιστήμης στο ευ γεννάσθαι και, σε τε-

λευταία ανάλυση, στον ρατσισμό. Η προγραφή, σχεδόν, της κληρονομικής διάστασης — γενετικής ή βιολογικής — στην μελέτη του ανθρώπου την επομένη του 1945, οδηγεί στην περιστολή της συμβολικής αλληλεπίδρασης. Για τους υποστηρικτές αυτής της τάσης, κάθε ανθρώπινη ή κοινωνική συμπεριφορά είναι ένα κατασκεύασμα — περισσότερο παρά λιγότερο αυθαίρετο —. Από εκεί προκύπτει η άρνηση της ομαλοποιού νομιμότητας του δικαίου η οποία στην πραγματικότητα, δημιουργώντας το έγκλημα, δημιουργεί τον εγκληματία.

Β) Η μελέτη της εγκληματικότητας και του ποινικού πεδίου είναι ένα από τα κεφάλαια των κοινωνικών επιστημών, των οποίων η ωφελμιστική σκοπιμότητα ήταν από την αρχή προφανής. Από εκεί πηγάζει εξάλλου και η σύγκρουση, σχεδόν πόλεμος — η λέξη δεν είναι πολύ δυνατή — με τις νομικές εν γένει σπουδές και το ποινικό δίκαιο ιδιαίτερα. Στην πηγή αυτής της σύγκρουσης ανακαλύπτουμε την αντίθεση ανάμεσα σε δύο λογικές, αυτή του δικαίου και εκείνη των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών. Μπορεί να αφηγηθεί κανείς την ιστορία της εγκληματολογίας κάτω από το πρίσμα αυτής της σύγκρουσης: ας πάρουμε για παράδειγμα την χρήση των εγκληματολογικών και νομικών στατιστικών. Για τους νομικούς αυτές εκφράζουν τις κινήσεις της εγκληματικότητας όπως τις αντιλαμβάνονται και τις επεξεργάζονται οι δικαστικές υπηρεσίες και οι υπηρεσίες διατήρησης της τάξης.

Σε ένα Κράτος δικαίου (υποκείμενο άρα στον κανόνα δικαίου του οποίου η θέσπιση κυρώθηκε από ένα δημοκρατικό καθεστώς εγγυώμενο την αποτελεσματική άσκηση των βασικών ελευθεριών), αυτή η έκφραση μπορεί να μαυρίσει από ανθρώπινα σφάλματα, διοικητικά ή άλλα. Εντούτοις αντικατοπτρίζει, οπωσδήποτε, τις κινήσεις της εγκληματικότητας όπως την επεξεργάστηκαν τα αρμόδια για να επιληφθούν όργανα. Αυτή λοιπόν η φιλοδοξία κρίθηκε απαράδεκτη από τις κοινωνικές επιστήμες. Με τα ερωτηματολόγια τα διαμορφωμένα για την αυτο-αξιολόγηση των υποκειμένων αναφορικά με συμπεριφορές ή πράξεις θεωρούμενες εγκληματικές από τον ποινικό κώδικα, είχαν να αντιπαραθέσουν στους επίσημους δείκτες που δημοσίευαν οι δημόσιες υπηρεσίες, τον σκοτεινό αριθμό της εγκληματικότητας. Στο βάθος του προβλήματος ανακαλύπτουμε την άρνηση ωρισμένων κοινωνιολόγων να παραδεχτούν την νομική λογική, η οποία θεωρεί τον κανόνα ως ένα γεγονός. Η λογική των κοινωνικών επιστημών θα προχωρήσει σε μια πλουραλιστική ανάγνωση αυτών των γεγονότων εφόσον κάποιος θέλει να τα μεταφράσει ή να τα προσεγγίσει στους κανόνες. Ανακαλύπτει κανείς αυτή την διαδικασία όσο διαρκεί ο διάλογος για την εγκληματοποίηση και απεγκληματοποίηση ενώ οι πραγματικοί κίνδυνοι αντιπροσωπεύονται από εγκληματικές συμπεριφορές (κίνδυ-

νοι για ποιόν; αναρρωτώνται οι κοινωνιολόγοι). Σύμφωνα με το αν ακολουθεί κανείς την μια λογική ή την άλλη αναλαμβάνει την αντίθετη ως βαριά καταχρηστική. Για τον νομικό, οι μελέτες της «εγκληματικής» ιστορίας ενός ατόμου με ερωτηματολόγια ή συνεντεύξεις, φαίνονται ελαφρές και τα συναγόμενα συμπεράσματα συχνά χονδροειδή. Το να τεθεί ένα «γεγονός» μπροστά στο δικαστήριο βρίσκεται στην καρδιά της ποινικής δικονομίας. Οι ομολογίες δίχως επαλήθευση προέρχονται από μια απηρχαιωμένη νομική πρακτική και θεωρούνται επικίνδυνες για τις ατομικές ελευθερίες. Η αποδοχή για έναν κοινωνιολόγο, των νομικών στατιστικών ως αντανάκλαση μιας ηθικής πραγματικότητας (άρα σωστής) θα σήμαινε προδοσία της λογικής του η οποία θέλει να αποκαλύπτει τις ανισότητες, τις αδικίες στις κοινωνικές πρακτικές για να υποστηρίξει, σε ενδεχόμενη περίπτωση, βελτιωμένες ανακατατάξεις πολιτικών πρακτικών ή κανόνων. Για το νομικό «καθοριστές των καταστάσεων» είναι οι θεμελιωμένες από το σύνταγμα διαδικασίες. Για τους κοινωνιολόγους, αυτές αντιπροσωπεύουν ομάδες συμφερόντων περισσότερο ή λιγότερο απόκρυφων, περισσότερο ή λιγότερο ισχυρών, υποκείμενων σε μια διαρκή τάση κατάχρησης της υπεροχής τους, οικονομικής, κοινωνικής ή πολιτιστικής.

Η σύγκρουσή με την ιατρική και την ψυχιατρική υπήρξε ίδιας έντασης έστω και αν ήταν μεταγενέστερη. Πράγματι η βιολογία υπήρξε η μητέρα, στον 19ο αιώνα, όχι μόνο της ψυχιατρικής αλλά επίσης και των κοινωνικών επιστημών, κύρια με την μεσολάβηση του Charles Darwin. Απέναντι στον νομικό νορματιβισμό, οι δύο επιστημες έδιναν την «ίδια μάχη». Αλλά αυτή η αδελφότητα των όπλων εξελίχθηκε κατά το τελευταίο τέταρτο του αιώνα. Οι κοινωνικές επιστήμες έβαλαν με την ίδια επιθετικότητα που έδειχναν και για το ποινικό δίκαιο, τον «νορματιβισμό» των ειδικών της πνευματικής υγείας. Η έννοια της κανονικότητας και η νοητική μηχανή υποβλήθηκαν σε μια ριζοσπαστική κριτική από ορισμένους ψυχιάτρους ή ιστορικούς, από τους οποίους ο Foucault είναι ο πλέον σημαντικός. Αυτός, όπως και ο Ganguilhem, χρησιμοποιούσε την γενεαλογική ανάλυση, δηλαδή και για να σχετικοποιήσουμε, την ιστοριογραφική ανάλυση, για να αποδομήσει τις βάσεις του διαγνωστικού και του προγνωστικού ψυχιατρικού. Στην ψυχολογία τα tests, τα προοριζόμενα για την μέτρηση των ιδιοτήτων της γνωστικής λειτουργίας τα I.Q. παραδείγματος χάρη) καταγγέθηκαν εξ αιτίας του εθνικιστικού ή πολιτιστικού σοφίσματος τους. Η πρόοδος της φυσιολογίας του εγκεφάλου της νευρολογίας της εμπνευσμένης από την πρόοδο της κυταρικής βιολογίας, στηρίζουν σε όλο και συνθετότερα πλαίσια, το βασικό πρόβλημα της ελευθερίας απέναντι στον ντεντερμινισμό του «μαύρου κουτιού» του γενετικού προβληματισμού.

Τελικά, ο ρόλος των πραγματογνωμόνων — ψυχιάτρων στον κα-

θορισμό της εγκληματικής υπευθυνότητας παραμένει το ίδιο αντιφατικός όσο άλλοτε.

Τέλος, υπάρχουν οι πολιτικές επιστήμες, δηλαδή η οργάνωση και η λειτουργία των εξουσιών, με κρατικές ή ιδιωτικές μορφές. Η ανάλυση των μηχανισμών της απόκτησης (εκλογική κοινωνιολογία και των πολιτικών κομμάτων) και της άσκησης της εξουσίας (ορισμός, καθιέρωση και εκτέλεση πολιτικών προγραμμάτων) αποδείχθηκε κατ' εξοχήν προσήκουσα στους ειδικούς των ποινικών θεμάτων. Πράγματι, η εμπειρική πραγμάτωση των ποινικών μέτρων (εκπαιδευτικών, προληπτικών, κατασταλτικών, κλπ) απαιτούσε αξιολογικές αναλύσεις. Η μελέτη των μηχανισμών λήψης αποφάσεων απο τους έχοντες την εξουσία, των στρατηγικών αναλύσεων για την εφαρμογή ωρισμένων προληπτικών ή κατασταλτικών μέτρων, γνωρίζουν μεγάλη φήμη. Η μελέτη της γραφειοκρατίας, της διαχείρισης της δημόσιας δύναμης, όλα τα σημαντικά κεφάλαια της πολιτικής επιστήμης, έγιναν προσήκοντα και πήραν προτεραιότητα για τους εγκληματολόγους. Οι τελευταίοι συνειδητοποίησαν πράγματι, σε ποιό σημείο η οργανωμένη κοινωνική αντίδραση ήταν αδιαχώριστη από την ανάλυση του ίδιου του εγκληματικού φαινομένου.

Οι πολιτικές επιστήμες εφαρμόζονταν κατά κύριο λόγο στην ιδιωτική και δημόσια διοίκηση. Γενικά, δεν αμφισβητούσαν την σκοπιμότητα. Η κοινωνιολογική παράδοση στον τομέα του ποινικού, αντίθετα, αμφισβητούσε την σκοπιμότητα — κανονιστικότητα του ποινικού συστήματος απο την γενεσή του. Η αντίφαση η οποία επισημάνθηκε στο σημείο Α) ξαναφαίνεται λοιπόν και εδώ. Η μελέτη της εξουσίας δεν διαχωρίστηκε υπο τις καταχρήσεις της, οι κανόνες τους οποίους νομιμοποιούσε δεν ήταν απο μονοι τους αποδεκτοί. Θεωρούσαν, λοιπόν, τους εγκληματολόγους με την πλευρά εκείνων οι οποίοι ασκούν τις λειτουργίες των διαχειριστών. Διατηρούν ένα τμήμα της εξουσίας. Ο ρόλος των κοινωνικών κριτικών (που καταγγέλουν τις καταχρήσεις) οι οποίες θέτουν ενοχλητικές ερωτήσεις, αποκαλύπτουν προβλήματα κλπ, ελαχιστοποιόταν. Ήταν ειδικοί οι οποίοι πρότειναν λύσεις δίχως να αναρρωτώνται για το βάσιμο της σκοπιμότητας της επιχείρισης ή της υπηρεσίας.

Γ) Η εθνική παιδεία η οποία εκφράζει την παράδοση, πραγματικό νευρικό κέντρο του ίδιου του κοινωνικού συστήματος, έχει τις ιδιαιτερότητές της, τις ιδιοσυγκρασίες της στα ήθη τα οποία ρυθμίζουν τις καθημερινές συμπεριφορές. Αυτά, με την σειρά τους, εξαρτώνται από αξίες, κανόνες, ευαισθησίες διαμορφωμένες απο την αιώνια συλλογική εμπειρία. Αρκεί να περάσει κανείς μερικές ώρες σε ένα δικαστήριο, ένα αστυνομικό τμήμα, ένα σωφρονιστικό κατάστημα για να ανακαλύψει κι' ακόμα να «νιώσει» σημαντικές διαφορές. Ακόμα και στο εσωτερικό μιας χώρας, υποκείμενης στους ίδιους νόμους —πλαι-

σια, οι ποικιλομορφίες των οποίων η καταγωγή βρίσκεται στην τοπική παράδοση, η επιρροή ωρισμένων προσωπικοτήτων είναι αξιοσημείωτη. Όσο περισσότερο απομακρύνεται κανείς γεωγραφικά και πολιτισμικά από ωρισμένα πολιτιστικά και πολιτικά κέντρα, όπως το Παρίσι, το Λονδίνο, την Μόσχα ή την Ουάσιγκτον, τόσο βρίσκεται αντιμέτωπος με μια διαφοροποίηση, μια ανακατάταξη αρχών και πρακτικών πολιτισμικά ρυθμισμένων και διαφοροποιημένων. Οι ίδιες ερωτήσεις παίρνουν πολύ διαφορετικές απαντήσεις που οφείλονται σ' αυτά τα αντανακλαστικά, τα πολιτιστικά ρυθμισμένα. Η εγκληματικότητα των ιαπωνικών πόλεων δεν υπακούει στους ίδιους παράγοντες οι οποίοι προτρέπουν ή αποτρέπουν εγκληματικές συμπεριφορές με εκείνους των αμερικανικών πόλεων. Η πόλη του Τορόντο, Καναδική μητρόπολη, γνωρίζει ένα πολύ υψηλό βαθμό δημογραφικής ανάπτυξης και πολιτισμικής ετερογένειας οφειλόμενης στην μαζική μετανάστευση. Παράγει εντούτοις ένα πολύ χαμηλό βαθμό εγκληματικότητας. Μια αργή ανάπτυξη μονογραφιών και μελετών προσανατολισμένων προς την ανάλυση τοπικών διαφοροποιήσεων της εγκληματικότητας όπως και της διοίκησης της δικαιοσύνης (στην Ουγγαρία παραδείγματος χάριν) αποκαλύπτει τεράστιες διαφοροποιήσεις, αποκρυμμένες από ένα νομικό και διοικητικό σύστημα φαινομενικά ισότιμο και προσιτό σε όλους. Τίποτα το παράξενο λοιπόν αν η προσοχή των ερευνητών είναι έντονα επιλεκτική: τα παραδείγματα πολλαπλασιάζονται. Έτσι, η ανάλυση της λήψης απόφασης από τον δικαστή, οι καθοριστικοί παράγοντες της «διακριτικής του ευχέρειας» αποτελούν ένα θέμα ύψιστης ενασχόλησης στην Βόρεια Αμερική και στην Σκανδιναβία. Η «τροφοδότηση του ποινικού συστήματος» φαίνεται να έχει προτεραιότητα στην γαλλική έρευνα. Η αξιολόγηση των μεθόδων επέμβασης μετά την καταδίκη είναι σπάνια στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Η μελέτη της προσωπικότητας πριν την απόφαση είναι ένας φτωχός κλάδος στην βορειο-αμερικανική έρευνα. Και θα μπορούσαμε να πολλαπλασιάσουμε τα παραδείγματα. Μια κάποια ομοιότητα στα θέματα τα οποία θίχτηκαν δεν πρέπει να δημιουργεί αυταπάτες: η τοπική παραδοσιακή παιδεία ή οι νέες πρωτοβουλίες, αιτιολογημένες από αυτή την παιδεία, αφήνουν πολύ έντονα ίχνη στην εγκληματικότητα και την δικαιοσύνη των περιοχών ή των χωρών.

Βρισκόμαστε, λοιπόν, απέναντι σε μια μεγάλη αντίθεση: όπως κάθε επιστήμη, οι κοινωνικές επιστήμες του ποινικού πεδίου φιλοδοξούν την παγκοσμιότητα. Η μελέτη της παραγωγής της αποκαλύπτει, αντίθετα, πολύ μεγάλες διαφοροποιήσεις στα θέματα που τις απασχολούν και στην μεταχείριση των πρακτικών ή των προβλημάτων δεδομένου του ιδιαίτερου πολιτισμικού τους πλαισίου.

Αυτή τη διαφοροποίηση την ξανασυναντάμε άλλωστε στην ιατρική πρακτική. Οι πρόσφατες αναλύσεις των φαρμακευτικών συνταγών, των

αποφάσεων για χειρουργικές επεμβάσεις αποκαλύπτουν σημαντικές διαφοροποιήσεις (από 1-10) ανάμεσα σε διάφορες χώρες, διάφορες περιοχές, ακόμα και σε διάφορα νοσοκομεία (βλέπε την ετήσια έκθεση του 1988 του Υπουργού Υγείας των Ηνωμένων Πολιτειών, Government Printing office, Wasington, D.C.).

II. Κλινική ή εγκληματολογική παρέμβαση

Οι δυσχέρειες τις οποίες ανακάλυπτε ο Sorokin στις τάσεις της σύγχρονης κοινωνιολογίας ήταν το αποτέλεσμα μιας γενιάς ερευνητών η οποία αντάμειβε με μια τεχνική και μεθοδολογική ακρίβεια την αδυναμία της φιλοσοφικής της παιδείας. Αυτή είναι η απαραίτητη προϋπόθεση στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες, για την πρόοδο της γνώσης από την πλευρά, βέβαια, της συνεχώς τελειοποιούμενης μεθοδολογίας. Αυτή η αδυναμία της γενικής παιδείας ιστορικής και κριτικής, προσδίδει μια απλοϊκότητα — με την έννοια της έλλειψης εμπειρίας και αξιοπιστίας — στις προτάσεις αρκετών σύγχρονων εγκληματολόγων. Η πρόοδος της επιστήμης προς ένα καθεστώς ημι-επαγγελματικότητας επιτρέπει μια κάποια σταθεροποίηση των καθε είδους τεχνικών ή πρακτικών γνώσεων. Οι δεσμοί με τις τροφοδοτούσες επιστήμες (βιολογικές, ψυχολογικές, κοινωνιολογικές και πολιτικές) γίνονται ισχυρότεροι. Τα αποτελέσματα των εντάσεων και των συγκρούσεων ανάμεσα σε αντίθετες λογικές προκαλούν κρίσεις που συνταράζουν την επιστήμη στα ίδια της τα θεμέλια. Και, παραδόξως, η ίδια η πρόοδος της επιστήμης στα διάφορα σημεία του κόσμου συμβάλλει σε μια επαναθεώρηση την ήδη αποκτηθέντων γνώσεων, οι οποίες έχουν κατά κύριο λόγο, παραχθεί στις χώρες που βρίσκονται στις δύο πλευρές του Βόρειου Ατλαντικού.

Δίχως να έχουμε κατά νου το πλαίσιο που περιγράψαμε, είναι δύσκολο να καταλάβουμε τι προχωρεί και τι δεν προχωρεί στην εγκληματολογία της εποχής μας. Οι συζητήσεις και οι συγκρούσεις που γίνονται στο εσωτερικό της επιστήμης δεν σχηματοποιούνται παρά μόνο σε σχέση με αυτό το πλαίσιο. Ακολουθώντας και εμείς αυτόν τον κανόνα, μπορούμε να προσεγγίσουμε τώρα, το δεύτερο μέρος των συλλογισμών αυτών. Ποιά είναι η θέση της εγκληματολογικής κλινικής στην επιστήμη μας: Τι εξηγεί η πρόσφατη έκλειψη και η δειλή επανεμφάνισή της στην σκηνή; Ας πάρουμε διαδοχικά την επιρροή πάνω στην κλινική εγκληματολογία των συζητήσεων 1) πάνω στην αιτιολογία 2) πάνω στα αποτελέσματα διάφορων παρεμβάσεων με σκοπό την επίδραση στην ανθρώπινη συμπεριφορά 3) την αναζωογόνηση της κοινωνικής κριτικής και ειδικά της κριτικής στάσης απέναντι στις δικαστικές εξουσίες και στους διαχειριστές των ποινικών θεσμών, στις υπηρεσίες επανεκπαίδευσης ή στην αστυνομία 4) στη κρίση του δικαστι-

κού ανθρωπισμού — η νέα κοινωνική άμυνα — και της εκ νέου ενδυνάμωσης της νεο-κλασικής συμπεριφοράς στην επιστήμη και την ποινική πρακτική της δύσης.

1) Η κλινική και ο αιτιολογικός διάλογος. Μας έκανε εντύπωση το παρακάτω παράδοξο: υπάρχει μια αρνητική σχέση ανάμεσα στην αύξηση των γνώσεων μας πάνω τα εγκλήματα, τους εγκληματίες, την εγκληματικότητα, τα θύματα, από τη μια μεριά και μια ενσωματωμένη γενική θεωρία η οποία επιτρέπει την μετάφραση του συνόλου των γνώσεων μας σε μια προσήκουσα θεωρία, από την άλλη. Σε τρία σημαντικά μελετήματα (Wilson και Herrenstein, 1985· Gassin, 1988· Kaiser, 2η έκδ. 1988), οι συγγραφείς παραιτούνται από το καθήκον να προτείνουν μια γενική θεωρία στην εγκληματολογία. Μπορεί να αντιτάξει κανείς αυτή την συγκράτηση ή αυτή την δήλωση του «non possumus» στην τόλμη της προηγούμενης γενιάς: ο Exner (1949), οι Glueck (1930), ο Di Tulio ή ο Pinatel — ο κατάλογος ενδεικτικός, όχι πλήρης. Μπορεί να αποπειραθεί να δώσει κανείς εξήγηση σ' αυτό το παράδοξο; Φαίνεται ότι οι σφαιρικές εξηγήσεις της εγκληματικότητας, του εγκλήματος και του εγκληματία αποτελούν το τελευταίο κύμα, συγκρατημένης περισσότερο μορφής, των μεγάλων ολιστικών κατασκευασμάτων πριν το 1930. Υπήρχαν οι θεωρίες του ανθρώπου, της κοινωνίας, της κοινωνικής και οικονομικής εξέλιξης οι οποίες εξαντλούσαν, κατά κάποιο τρόπο, όλες τις όψεις του φαινομένου. Η θεωρία του Marx και του Engels στην κοινωνιολογία και την οικονομία, του Adam Smith στην οικονομία και την κοινωνιολογία, του Wundt στην ψυχολογία, του Darwin στην βιολογία και την κοινωνιολογία, του Freud στην βιολογία και την ψυχολογία, δεν είναι παρά παραδείγματα μιας ολιστικής σκέψης η οποία ξεπερνά τα επιστημονικά σύνορα και αποσκοπεί σε μια σφαιρική εξήγηση του ανθρώπινου γίνεσθαι στην κοινωνία. Οι Ιταλοί θεμελιωτές της εγκληματολογίας ήταν επίγονοι αυτής της κατεύθυνσης. Το όραμα για την «μεγάλη θεωρία», την υποκείμενη σε μια παγκόσμια αιτιολογία, επιβίωσε άλλωστε σε ωρισμένες θαρραλέες καρδιές μέχρι το 1960.

Αυτό το όραμα συγκρούστηκε στην αντίσταση και στα εμπόδια τα τρεφόμενα από τα νέα πλαίσια της εγκληματολογικής έρευνας που περιγράψαμε πιο πάνω. Οι τελευταίες προσπάθειες για την συστηματοποίηση των πολυ-αιτιωδών εξηγήσεων που δόθηκαν από τους μεγάλους συγγραφείς όπως ο Goppinger ή ο Pinatel συγκρούονται με ένα γενικό σκεπτικισμό στους ευρείς τομείς των επιστημονικών κύκλων. (Ας θυμηθούμε πως σύγχρονοι συγγραφείς όπως ο Gurvitch, ο Sorokin, ο Parsons, για να πάρουμε μόνο τους κοινωνιολόγους οι οποίοι πρόσφεραν μια γενική θεωρία, γνώρισαν μια πρόσκαιρη κατάργηση). Αυτό που υπερिशύει σήμερα στην επιστήμη μας, είναι μια

εξομοίωση των θεωρητικών προτάσεων οι οποίες έχουν αντικειμενικό σκοπό μια από τις διαστάσεις του ποινικού θέματος. Η πλειοψηφία από μας θα δεχόταν να θεωρήσει τις ξεχωριστές διαστάσεις που αφορούν το έγκλημα, τον εγκληματία, τα θύματα, τον έλεγχο της εγκληματικότητας και την εγκληματικότητα. Καθεμιά από αυτές τις πέντε διαστάσεις πρέπει να αντιμετωπίσει, κατά την οικοδόμηση της ιδιαίτερης θεωρίας της, κατά την επεξεργασία των ιδιαίτερων στρατηγικών της για έρευνα που στοχεύουν στην ερμηνεία και την εξήγηση των φαινομένων, την μελέτη των αντιθέσεων και των μεγάλων δυσκολιών οι οποίες απορρέουν από πλαίσια έξω - εγκληματολογικών αναφορών της διαφοροποιημένης πειθαρχικής λογικής και της εξάρτησης από ιδιαίτερες εθνικές παιδείες (βλέπε παραπάνω).

Να αναφέρουμε απλά, δίχως εμβάθυνση, τους συσχετισμούς για καθεμιά από τις πέντε διαστάσεις. Το **έγκλημα** θέτει το πρόβλημα του δικαίου, της ποινικής νομοθεσίας, της ιστορικής της εξέλιξης των ηθικών ιδεών, της ιστορίας των νοοτροπιών όπως επίσης και εκείνης των οικονομικών κινημάτων. Οι θεωρίες αποσκοπούν σε δομικές ή θεσμικές εξηγήσεις. Η μελέτη του **εγκληματία** όπως και εκείνη του **θύματος** επικαλείται τόσο τις βιολογικές όσο και τις ψυχολογικές και κοινωνιολογικές επιστήμες. Η ανάπτυξη της προσωπικότητας, η κοινωνικοποίηση, η εκμάθηση, τα νευρολογικά δεδομένα, τα γενετικά κλπ, είναι όλα στον ίδιο βαθμό τα προσήκοντα. Η σύνδεσή τους μέσα στις θεωρίες της ανθρώπινης ή κοινωνικής συμπεριφοράς παρουσιάζει μεγάλες δυσκολίες. Οι περισσότερες θεωρίες στηρίζονται, κατά κύριο λόγο, στην μια ή στην άλλη επιστημονική τάση. Χρειάζεται μια μεγάλη χρονική περίοδος για να αναδυθούν θεωρίες οι οποίες να λαμβάνουν υπόψη τους περισσότερες από μια σειρά γεγονότων. Αυτές οι θεωρητικές εξηγήσεις στοχεύουν στην ατομική συμπεριφορά.

Η μελέτη της εγκληματικότητας και του ελέγχου της κάνει πρώτιστα επίκληση στις κοινωνικές επιστήμες αλλά όχι και αποκλειστικότητα στην κοινωνιολογία. Η κοινωνική και δικαστική ιστορία όπως και η νομική ανθρωπολογία παίζουν πάντως έναν σημαντικό ρόλο. Η εξήγηση στοχεύει συλλογικές εκδηλώσεις, δομικές και θεσμικές. Πρόκειται για την ίδια τάση η οποία χαρακτηρίζει τις θεωρίες τις σχετικές με τον έλεγχο της εγκληματικότητας ή τις στρατηγικές πρόληψης και καταστολής. Σ' αυτό το σημείο συναντώνται οι πολιτικές και διοικητικές επιστήμες με τις κοινωνικές (συμπεριλαμβανομένων και των οικονομικών) και παρέχουν την νοητική μηχανή και το θεωρητικό ερέθισμα. Οι μελέτες πάνω στα «συστήματα της ποινικής δικαιοσύνης» γνώρισαν μια πραγματική έκρηξη εδώ και ένα τέταρτο του αιώνα. Προέρχονται από αυτή την διάσταση, αποτελούν μέρος αυτής της τάσης. Αυτές οι εξηγήσεις έχουν στόχο την συλλογική συμπεριφορά.

Αυτή η σύντομη επισκόπηση του τεμαχισμού της αιτιολογίας, της

σύγχρονης αιτιολογικής έρευνας, είναι αρκετή για να γίνουν φανεροί οι λόγοι της δυσπιστίας και της επιφυλακτικότητας των σύγχρονων εγκληματολόγων για να ασχοληθούν εκ νέου με μια γενική θεωρία της αιτιότητας. Η ιστορία των επιστημών χαρακτηρίζεται απο παρόμοια παράδοξα: η ανάπτυξη της έρευνας προκαλεί την εξάπλωση των γενικών θεωριών. Ο κλινικός στην εγκληματολογία οφείλει να αρκασθεί σε επί μέρους εξηγήσεις. Οφείλει να προσαρμοσθεί σε μια κατάσταση που ίσως διαρκέσει για πολύ καιρό.

2) Η κλινική και το όραμα αλλαγής του ανθρώπου. Πρόκειται οπωσδήποτε, για υπερβολή. Αλλά μήπως δεν επρόκειτο για «μετατροπή» σύμφωνα με την ωραία έκφραση της Etienne De Greeff του εγκληματία σε μια στάση και συμπεριφορά σεβασμού των κανόνων του κοινωνικού παγνιδιού; Αποδοχής των αξιών της κοινότητας; Η ιατρική ηθική η οποία εμπνέει τον εμπειρογνώμονα εγκληματολόγο, ο οποίος είναι επιφορτισμένος με την αξιολόγηση της προσωπικότητας ενός κατηγορούμενου και θέτει ή συμμετέχει σε προγράμματα επανακοινωνικοποίησης ή μεταχείρισης τοξικομανών, νέων εγκληματιών ή περιθωριακών, θέλει να αλλάξει έναν προσανατολισμό, μια στάση κατακριτέα από την κοινωνία και το οργανά της. Η αισιόδοξη φιλοσοφία των Διαφωτιστών έχει βαθειά επηρεάσει τα ήθη και ιδιαίτερα εκείνα των κύκλων των επιστημόνων και διανοούμενων. Είτε μέσω του ελέγχου του σώματος ή του πνεύματος είτε μέσω του ελέγχου των κοινωνικών και οικονομικών δυνάμεων, υποτίθετο ότι ο άνθρωπος θα επέστρεφε στις αλτρουϊστικές του τάσεις και την λογική που τον ωθούν στην αναζήτηση της ευτυχίας. Ο ρεαλισμός του χριστιανικού οράματος, η σκέψη του Θωμά του Ακινάτη η οποία παραδεχόταν την ύπαρξη και τους σκοπούς του Πρίγκηπα του σκότους, έχασε και συνεχίζει να χάνει από την επιρροή της. Η πλέον συστηματική προσφυγή στην εγκληματολογική κλινική — μεταξύ του 1950 και του 1970 — υπήρξε πηγή πολυάριθμων δυσχερειών. Βέβαια, οι περισσότερες από αυτές τις κλινικές παρεμβάσεις γίνονταν κάτω από ελεεινές συνθήκες. (Εννοούμε τις πρώτες εμπειρίες του Vesale στην Louvain πάνω στην ανθρώπινη ανατομία). Αλλά ακόμη και κάτω από άσχημες συνθήκες ή κλινική δοκιμάστηκε. Στα μάτια του κόσμου, έχασε. Παραπέμπω στην άφθονη φιλολογία που αναλύει αυτή την κατάσταση και κύρια στις παρατηρήσεις του κ. J. Pinatel. Τίποτα δεν αλλάζει στο ότι ο ρόλος της κλινικής υπήρξε συστηματικά περιορισμένος σ' όλες τις χώρες, ιδιαίτερα εκεί που έπαιξε έναν κάποιο ρόλο και που ασκούσε μια κάποια εξουσία. Βρισκόμαστε μπροστά από την γραφειοκρατικοποίηση της διοίκησης της δικαιοσύνης όπως και εκείνης της απόφασης και της κράτησης. Ερευνήθηκε — και βρέθηκε — ο κοινός παρονομαστής ανάμεσα σε μια επέμβαση ενόψει μιας κάποιας «μετατροπής» και στην στρατιωτική πειθαρχία καταστολής του άλλοτε. (Αν και πρέπει

να σημειωθεί πως, τουλάχιστον στις Ηνωμένες Πολιτείες, υπάρχει μια αναζωογόνηση και αυξανόμενη δημοτικότητα της στρατιωτικοποιημένης πειθαρχίας στα σωφρονιστικά καταστήματα, σαν εργαλείο επανεκπαίδευσης).

Και εδώ ακόμα αντιμετωπίζουμε αυτό το παράδοξο: κατά την στιγμή του πρώτου θριάμβου (η περίπτωση της Σουηδίας και της Καλιφόρνιας είναι παραδειγματικές) που παράγεται η παλίρροια μετά η άμπωτις της κλινικής πρακτικής, αμφισβητείται η εξουσία ακόμα και η κλινική λειτουργία εξαφανίστηκε στην εγκληματολογία; Μόνο οι φανατικοί (και αλλοίμονο! δεν λείπουν στην ιστορία των επιστημών ούτε και στην δική μας σήμερα) το υποστηρίζουν. Μια σύντομη ματιά στο πεδίο των αντεγκληματικών πολιτικών μας διδάσκει για την παρουσία και ακόμα για την αύξηση των υπηρεσιών των επεμβάσεων σε πρόσωπα ή ομάδες υποκείμενες στην αρμοδιότητα του ποινικού συστήματος.

Ο (πολύ) σεμνός πραγματισμός είναι εντούτοις αυστηρός. Δεν υπάρχει πλέον «Boscoville» της οποίας οι μέθοδοι επανεκπαίδευσης συγκεντρώνουν προσκυνητές απ' όλο τον κόσμο. Δεν υπάρχει πλέον Vandenhoeve κλινικές των οποίων η θεραπευτική επιστήμη εξουσιάζει. Ούτε το ινστιτούτο Pantuxtent που συγκέντρωνε ψυχιάτρους και ψυχαναλυτές φημισμένους. Που είναι εξάλλου, η σημερινή γενιά των Karpman, των Zilboorg των Baan, των Mennihget, των Kinberg, των Di Tullio, των De Greeff και των Lagache;

Ας με συγχωρήσουν οι παρόντες φίλοι μου κλινικοί! Πρέπει να καταλάβουν ότι δεν υπάρχει σ' αυτή την αξιολόγηση καμιά πρόθεση να τους πληγώσω ούτε και παραγνώριση της τεράστιας συμβολής τους. Αλλά, όπως και στην αιτιολογία της πολυαιτιότητας η οποία εξερράγη υπό την πίεση της έξαρσης των εμπειρικών ερευνών έτσι και η κλινική εγκληματολογία εξερράγη και αυτή επίσης από τις πρώτες κιόλας μαζικές και συστηματικές δοκιμές της. Μια επιστήμη που δεν γίνεται πιο περίπλοκη είναι μια επιστήμη που πεθαίνει, μας προειδοποιεί ο J. Pinatel.

3) Η θέληση **αλλαγής της κοινωνίας** προηγείται από τις ίδιες πηγές και τα ίδια ιδεώδη της επιθυμίας αλλαγής του ανθρώπου. Δεν μπορούμε να υπερεκτιμήσουμε την δυναμική επιρροή του J.J. Rousseau. Το κίνημα κοινωνικής αλλαγής, στην βαθμιαία μορφή του (κοινωνική και χριστιανοδημοκρατική) όπως και στην επαναστατική μορφή του (σοσιαλιστική και κομμουνιστική) έλπιζε να πλήξει τις ίδιες τις ρίζες της εγκληματικότητας με τον αγώνα ενάντια στις ανισότητες και τις κοινωνικές αδικίες. Εκείνοι που οικοδόμησαν τα σοσιαλιστικά Κράτη των σύγχρονων κοινωνιών στην Ανατολική Ευρώπη όπως και στο Ισραήλ, υπόσχονταν μια κοινωνία δίχως άλλη εγκληματικότητα πλὴν της περιστασιακής. Τα περισσότερα από τα μέτρα κοινωνικής πολιτι-

κής θεωρούνται ότι διέθεταν την αρετή της αντι-εγκληματογένεσης. Έχουμε συντάξει και συνεχίζουμε να συντάσσουμε τον κατάλογο των αποτυχιών αυτών των προμηθεικών ελπίδων. Είναι άσκοπο να σταθούμε περισσότερο σ' αυτό το σημείο. Δεν πρέπει όμως να αποσιωπηθεί η συμβολή της ιδιαίτερης τάσης της κοινωνιολογικής σχολής της αλληλεπίδρασης στις σοβαρές σημερινές δυσκολίες της εγκληματολογικής κλινικής.

Ποιά είναι η βάση αυτού του προβλήματος; Μόλις η έννοια της ανομίας του Durkheim διευκρίνιζε την διάβρωση, την σχετικοποίηση των κοινωνικών κανόνων στο αστακό (urbain) περιβάλλον, των κοινωνικά και πολιτισμικά όλο και πιο ετερογενών, δεν έμενε παρά ένα βήμα για να αναρρωτηθεί κανείς για την σχετικοποίηση ή την διάβρωση της ποινικής αντίδρασης. Αυτή μεσολαβεί στην παρέκκλιση και την εγκληματικότητα με την ερμηνεία που δίνει η κρατική μηχανή (το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης). Το καταφανές, η πρώτη εμπειρία, της καθημερινότητας της εγκληματικής πράξης, της επίθεσης του εγκληματία στα πρόσωπα και τα πράγματα, έγινε ξαφνικά αόριστο. Αυτό που τραβούσε την προσοχή ήταν το «φαινόμενο της παραπομπής», ο τρόπος με τον οποίο αυτή η κρατική μηχανή αντανάκλούσε την κατακριτέα πράξη στο σύνολο του συστήματος. Αυτή η προσέγγιση ενέτεινε την παραδοσιακή έρευνα της εγκληματολογίας η οποία κατάγγελε και στόχευε να διορθώσει μια κάποια μεροληψία στις διακρίσεις της Εισαγγελικής αρχής, προς όφελος της εγκληματικότητας κατά των προώπων και των πραγμάτων που χαρακτηρίζουν τα λαϊκά στρώματα και εις βάρος των καταχρήσεων εξουσίας, της διακοσμημένης εγκληματικότητας που χαρακτηρίζει τους πλούσιους κύκλους.

Από αυτή την ανάλυση και μετά, δεν υπήρχε για να γίνει παρά ένα βήμα ώστε να θεωρηθεί η μηχανή ως υπεύθυνη της εγκληματικότητας και να αναθεωρηθεί η νομιμότητα του ποινικού και κοινωνικού κανόνα μέσα από την ιστορική ανάλυση των θεσμών. Αυτό το βήμα έγινε πράγματι από ωρισμένους και μπορέσαμε να διαπιστώσουμε στην Γαλλία, παραδείγματος χάριν, την ύπαρξη ενός «παρεπόμενου συνόλου εργασιών πάνω στο ποινικό αλλά ο προσανατολισμός τους είναι πολύ απομακρυσμένος από αυτό που συνήθως εννοούμε ως εγκληματολογία» (Robert σελ. 310).

Αυτή η ριζοσπαστική εγκληματολογία (η πιο συστηματική μαρξιστο-λενιστική μεταβλητή της, ορίζεται υπό το επίθετο «κριτική»), μετέθετε στο πεδίο του ποινικού, αναλύσεις συνήθεις σε άλλες ανθρωπιστικές επιστήμες. Η φαινομενολογική και εννοιολογική «αποδόμηση» και η «ανασύνθεση» της ποινικής πρακτικής γινόταν πρωταρχικό καθήκον. Αυτό το φανάρι φώτιζε με άσπλαχνο φως τους μόχθους εκείνων οι οποίοι αφιερώνονταν στην ενασχόληση με κύστες..., ιδιαίτερα δε τους μόχθους των κλινικών.

Οι πραγματικές εμπειρίες των «αποδομήσεων» και των «αναδομήσεων» των ηθικών — κανόνων — συστημάτων του κοινωνικού και δικαστικού ελέγχου υπήρξαν παράλληλες με αυτό το ρεύμα ιδεών. Ακολουθήθηκαν από καυτές αποτυχίες. Μια άφθονη φιλολογία το αποδεικνύει. Η αναδόμηση ενός κράτους σοσιαλιστικού δικαίου στις χώρες που ανήκουν στην σοσιαλιστική τάση και στην ίδια την Σοβιετική Ένωση είναι ενδεικτική των μαϊάνδρων και των ορίων της ιστορίας μιας ριζοσπαστικής κοινωνικής κριτικής η οποία στοχεύει στην «αλλαγή της κοινωνίας».

Η ριζοσπαστική αναθεώρηση των κανόνων συμπεριλαμβανομένου και του τομέα της πνευματικής υγείας, προκάλεσε ένα γενικό κίνημα αποθεσμοποίησης μιά αμφισβήτηση της αρμοδιότητας ακόμα και της νομιμότητας της ψυχιατρικής επέμβασης, της ψυχοκοινωνικής ή και της μορφωτικής.

Η εγκληματολογική κλινική υπήρξε ένας επιλεγμένος στόχος αυτής της κριτικής. Προστίθετο, στην πραγματικότητα, στις παραδοσιακές κριτικές της κλασσικής σχολής του ποινικού δικαίου (που αντιπροσωπεύει την γνώμη της ευρύτατης πλειοψηφίας αυτών οι οποίοι ασχολούνται στην πράξη με την δικαστική και αστυνομική τάξη) και στην λιγότερο αυστηρή κριτική των ανθρωπιστικών κινήματων (όπως η «νέα κοινωνική άμυνα»). Ριζοσπαστικές αναθεωρήσεις ήταν η απόρροια αυτής της κριτικής. Στις συζητήσεις της αντεγκληματικής πολιτικής ή των διανοουμένων, γενικά, δεν υπήρξε καλό να βρεθεί κανείς μεταξύ των υποστηρικτών του «ιατρικού μοντέλου». Το ίδιο συνέβη και με την αναζωπύρωση, στην νέα αριστερά, του κινήματος των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

4) Τελικά, **το παραδοσιακό αναθεωρητικό κίνημα ανθρωπιστικής έμπνευσης**, απόρροια της θετικιστικής παράδοσης και της φιλοσοφίας των Διαφωτιστών, δέχθηκε μεγάλη κριτική. Υπήρξε λοιπόν ο παραδοσιακός σύμμαχος της εγκληματολογικής κλινικής. Δικαιολογούσε, στην ποινική επιστήμη, τον ρόλο των εμπειρογνωμόνων εγκληματολόγων, ως παρεμβαινόντων στην ποινική δίκη. Υπερασπίζοντας τις εγκληματολογικές επιστήμες μπροστά στον σκεπτικισμό και την βαθιά εχθρότητα τις πλειοψηφίας (λιγότερο ή περισσότερο σιωπηρής) του δικαστικού κόσμου, ξαναβρέθηκε στον έντονο διάλογο, στην ίδια θέση όπως και στην πολιτική ή μετριοπαθής και αναθεωρητική σοσιαλδημοκρατία απέναντι στον, μη στερούμενο δημαγωγίας, ριζοσπαστισμό του κομμουνιστικού κινήματος.

Η ειλικρινής συναίνεση των εκπροσώπων της νέας κοινωνικής άμυνας στις αρχές του κράτους δικαίου επέβαλε αυστηρά όρια στις σχέσεις και τη στάση της με την ριζοσπαστική κριτική της εγκληματολογικής κλινικής. Έχοντας γνώση των απογοητευτικών αποτελεσμάτων των πρώτων κυμάτων εφαρμογής των επεμβάσεων οι οποίες ήταν

εμπνευσμένες από τις επιστήμες του ανθρώπου, η νέα κοινωνική άμυνα διατηρούσε την πίστη της στην παραδοσιακή συμμαχία ανάμεσα στην ποινική αναθεώρηση ανθρωπιστικής έμπνευσης και τις επιστήμες του ανθρώπου, κύρια την εγκληματολογική κλινική. Η απήχησή της πάσχει, εντούτοις, όπως και εκείνη της συμμαχού της.

Οι παρούσες τάσεις ποινικής αναθεώρησης μπορούν να χαρακτηρισθούν σφαιρικά, από την συναίνεση στην «Terzia Scuola» της οποίας οι αρχές συνοψίστηκαν πολύ ωραία από τον Saleilles. Δίχως τυφλή πίστη ούτε στις δυνάμεις κοινωνικού ντεντερμινισμού ούτε σ' αυτές της απενσαρκωμένης ελευθερίας. Η δικαιοσύνη πρέπει να ρυθμίσει τη δοσολογία και σ' αυτήν την δοσολογία η εγκληματολογική κλινική έχει ένα ρόλο να παίξει. Οι εκθέσεις της καναδικής Επιτροπής αναθεώρησης του δικαίου, η ποινική αναθεώρηση στην Δυτική Γερμανία, δεν είναι οι μόνες ενδεικτικές αυτής της τάσης. Η μετριοπάθεια, ο υγιής σκεπτικισμός που χαρακτηρίζει τον κόσμο του δικαίου, τον διαφύλαξε από ζωηρές αναστροφές σαν αυτές που είδαμε στις συζητήσεις των διανοουμένων στις κοινωνικές επιστήμες.

Αυτή η αρχή της συναίνεσης με το Κράτος δικαίου, παρακινεί, σε ωρισμένους κύκλους, μια τάση οίκτου: είναι συνώνυμη με μια καθιέρωση του status quo, μια παραίτηση από την επανόρθωση των κοινωνικών αδικιών. Για μια ακόμα φορά, δεν είναι εδώ ο κατάλληλος τόπος για να ξεκαθαρίσουμε τα πράγματα σ' αυτή την διαμάχη. Η πρόθεση του συγγραφέα είναι, πιο απλά, να θυμίσει σε **όλους** τον κίνδυνο που διατρέχουν οι άνθρωποι και οι κυβερνήτες τους από την αστόχαστη σύγχυση του συστήματος των κανόνων κοινωνικής και δικαστικής ρύθμισης των οποίων οι μηχανισμοί υπόκεινται σε δικαστικούς και θεσμικούς ελέγχους. Το να διαβλέπει κανείς την κατεύθυνση μιας διαδικασίας αλλαγής, να υπολογίζει τα αποτελέσματα της πάνω στην «καλή διακυβέρνηση» και την «καλή ζωή» των πολιτών (αυτές οι λέξεις θυμίζουν τα φρέσκα του Lorenzetti που διακοσμούν τους τοίχους της αίθουσας συμβουλίων της πόλης Sienna) είναι ένα καθήκον που δεν μπορεί να ανατεθεί, κατ' αποκλειστικότητα, ούτε στην επιστήμη ούτε στο δίκαιο και την δικαιοσύνη ούτε στους Πρίγκηπες που μας κυβερνούν. Από τον διάλογο τους και από τις συγκρούσεις τους θα συνταχθεί, μέσα από μια αργή διαδικασία κοσκινίσματος και προσαρμογής, η ισορροπία στο σύστημα των κανόνων μιας κοινωνίας. Αυτό θυμίζει την εικόνα του νευρικού συστήματος του ανθρώπινου εγκεφάλου: οι ενδείξεις των εντολών και των αντιθέτων τους αποτελούν το πλαίσιο των κανόνων οι οποίοι κυβερνούν τους μηχανισμούς της κοινωνικής ρύθμισης.

III. Συμπέρασμα

Μ' αυτές τις σύντομες σκέψεις θίγουμε προβλήματα με σκοπό να ερεθίσουμε και, γιατί όχι, να προκαλέσουμε διάλογο. Για να καταλά-

βουμε καλύτερα τις τάσεις και τις δυσχέρειες της σύγχρονης εγκληματολογίας, θυμηθήκαμε το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο είναι ενταγμένες. Στην συνέχεια θυμηθήκαμε τις τέσσερις ζώνες αναταραχής που αναδύονται παράδοξα, αντιθέσεις και συγκρούσεις. Μας μένει τώρα να μιλήσουμε, με την μορφή συμπεράσματος, για το παρόν και το μέλλον της εγκληματολογικής κλινικής.

Ας μιλήσουμε, αρχικά, για ορολογία. Πιστεύοντας της δηλώσεις που κατάγγελλαν ή στήριζαν την «κλινική εγκληματολογία» κατά τα 25 τελευταία χρόνια, θα περιμέναμε να συναντήσουμε στον δικαστικό κόσμο και σ' εκείνον των ποινικών θεσμών, δείγματα μεγάλων συγχύσεων στην αρχιτεκτονική αλλά και στο πειθαρχικό σύστημα, το μορφωτικό ή το σύστημα υγείας. Αυτές οι συγχύσεις θα ήταν τα αποτελέσματα ακραίων επιστημονικών συγκρούσεων που εκτίθενται στις επιθεωρήσεις, τα συνέδρια ή τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ομολογώ ότι, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, το θέαμα που προσφέρεται στον — ας πούμε εξωγήινο — παρατηρητή διαφέρει ελαφρά από εκείνο που προσφερόταν πριν από 50 χρόνια στο εξεταστικό βλέμμα ενός Pangloss. Βέβαια το πειθαρχικό καθεστώς δεν είναι τόσο αυστηρό και οι υλικές ανέσεις έχουν αυξηθεί, τουλάχιστον σε ωρισμένες μεριές του κόσμου. Αλλά εδώ πρόκειται περισσότερο για αντανάκλαση της κοινωνικο-οικονομικής εν γένει εξέλιξης παρά για μια οποιαδήποτε επιστήμη. Αυτή η εξέλιξη αποτελεί τμήμα της ίδιας τάσης που έχει προσβάλλει το εσωτερικό καθεστώς των νοσοκομείων ή των φυλακών. Συμπεραίνω ότι, διαιωνίζοντας τον μύθο του αυτολεγόμενου «ιατρικού μοντέλου» το οποίο θα είχε κυριαρχήσει στην εκτέλεση και ίσως και την απαγγελία των ποινών, δεν κάνουμε τίποτα άλλο από το να παρατείνουμε την σύγχυση ανάμεσα στην πραγματικότητα και τις ιδέες (μερικές φορές τις ιδεολογίες). Στην ουσία οι έντονες θεωρητικές διαμάχες δεν είχαν παρά άτονες αντανάκλασεις, πολύ αμυδρές στην καθημερινή δικαστική ή σωφρονιστική πραγματικότητα.

Να μιλάμε για επέμβαση στους εγκληματίες μας φαίνεται πιο κοιντό στην πραγματικότητα. Πράγματι αυτή η επέμβαση δεν υπήρξε παρά πειθαρχική και κατασταλτική για μεγάλο χρονικό διάστημα. Σήμερα η κλίμακα των επεμβάσεων διευρύνθηκε: αυτές που προτείνουν μια «θεραπεία» όπως εννοείται σε νοσοκομειακό περιβάλλον, αποτελούν ένα πολύ μικρό μέρος αυτών των παρεμβάσεων. Είναι προσανατολισμένες προς συγκεκριμένες ομάδες — στόχους: τους τοξικομανείς, τους αλκοολικούς, τους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων παραδείγματος χάριν. Όλοι γνωρίζουν την αρχή της ελεύθερης συναίνεσης του υποκειμένου: δεν επιβάλουμε θεραπεία παρά την θέληση του ασθενούς. Ο παρεμβαίνων εγκληματολόγος, για να χρησιμοποιήσουμε μια ορολογία συχνή στον Καναδά, δεν θεωρεί, λοιπόν, τον εαυτό του ως «κλινικό» μιμούμενος τον ψυχίατρο ο οποίος εργάζεται σε

νοσοκομεία. Έχει πολυδιάστατο ρόλο και μπορεί να δίνεται μεγαλύτερη έμφαση, σύμφωνα και με τις συγκεκριμένες λειτουργίες, είτε στην σχέση βοήθειας, είτε στην σχέση εξουσίας — επιτήρησης — ελέγχου, είτε σε μια σχέση πρώτιστα θεραπευτική. Αυτή η πολυδιάσταση γίνεται πιο έντονη από τις αλλαγές στους τρόπους διαχείρισης του δικαστικού ή προληπτικού συστήματος. Αν ο παρεμβαίνων λειτουργεί στο πλαίσιο ενός Υπουργείου Δικαιοσύνης ή Εσωτερικών, οι σχέσεις που διατηρεί με τα υποκείμενα (που είναι δύσκολο να χαρακτηρισθούν ως «πελάτες δεδομένης της έλλειψης θέλησης από την πλευρά τους») είναι διαφορετικής υφής από τις σχέσεις που θα είχε αν ήταν υπάλληλος ενός Υπουργείου Υγείας, Κοινωνικών Υποθέσεων ή τοπικών επιτροπών πρόληψης στον ιδιωτικό τομέα. Η προσεκτική μελέτη του κοινωνικο-διοικητικού τοπίου δείχνει μια σημαντική αύξηση του προσωπικού σ' αυτόν τον τομέα υπηρεσιών, μια διαφοροποίηση λειτουργιών, εμπειριών, δεοντολογιών. Συναντώντας την ψυχο-κοινωνική διαφοροποίηση του ανήλικου και ενήλικου πληθυσμού στο ποινικό ή παραποινικό πεδίο η δυνατότητες εγκληματολογικής επέμβασης ξεπερνούν κατά πολύ, την θεραπευτική παρέμβαση «sensu strictu». Ο διάλογος γύρω από αυτές τις λειτουργίες, τις «επιτυχίες» τους κλπ. θα έχει έτσι αποδραματοποιηθεί, σχετικοποιηθεί, συγκεκριμενοποιηθεί. Για να δώσουμε ένα παράδειγμα στις προτάσεις μας: ποιος διανοείται να ζητήσει λογαριασμό στους σεξολόγους ή στους συζυγικούς συμβούλους, για να πάρουμε μόνο όσων το πεδίο διαμορφώθηκε πολύ πρόσφατα, όσον αφορά τις αποτυχίες που συμβαίνουν στην σεξουαλική ή οικογενειακή ζωή και διασκέδαση;

Η μεγάλη εξάπλωση της γενικής αιτιολογίας μπορεί να αξιολογηθεί επίσης και με έναν άλλο τρόπο. Δεν ανταποκρίνεται σε τμηματικές ανάγκες των παρεμβαίνόντων. Βέβαια, δεν αρνείται κανείς την υποχρέωση του ερευνητή να διαμορφώνει γενικές θεωρίες για την ατομική ή κοινωνική συμπεριφορά. Αλλά η θεωρητική πρόοδος πραγματοποιείται στις βασικές επιστήμες, από την βιολογία έως την κοινωνιολογία. Στην σημερινή κατάσταση της εγκληματολογικής έρευνας, πανεπιστημιακής ή εξωπανεπιστημιακής, δεν πρέπει να μιλάει κανείς ούτε να σκέπτεται(!) μια μεγάλη θεωρία για την έγκληματική συμπεριφορά όπως προκύπτει από έρευνες που έγιναν σ' αυτόν τον ειδικευμένο τομέα. Πρέπει να αξιολογήσουμε την εμφάνιση νέων παραδειγμάτων έρευνας στις βιολογικές και ψυχο-κοινωνικές επιστήμες, να επαληθεύσουμε στην συνέχεια την προσαρμοστικότητα τους στις ιδιαιτερότητες του ποινικού πεδίου. Δεν μπορούμε παρά να προχωρήσουμε σε προσωρινές συστηματοποιήσεις των γνώσεων σύμφωνα με εξηγήσεις που αφορούν το άτομο, την κοινωνία ή την εξουσία. Δείξαμε ήδη τις παγίδες του συγκριτισμού και πρέπει να εξοπλιστούμε με υπομονή και μετριοπάθεια όπως και οι άλλες επιστήμες του

ανθρώπου τις οποίες απασχολεί η εφαρμογή ή η επέμβαση. Δεν βρισκόμαστε σε χειρότερο σημείο από αυτές!

Η αναξιοπιστία που πλήττει τις ουτοπίες οι οποίες υπόσχονται ότι η αλλαγή του ανθρώπου ή της κοινωνίας θα μας απελευθέρωνε από τα προβλήματα της εγκληματικότητας, έχει μια τάση να τροφοδοτεί ένα στέραιο σκεπτικισμό όσον αφορά τα αποτελέσματα των θετικιστικών επεμβάσεων πάνω στα άτομα. Αυτή η αρνητική στάση δημιούργησε την έννοια της «ουδετεροποίησης». Κρατώντας τον καταδικασμένο αιχμάλωτο ή υπό αποτελεσματική επιτήρηση, απαλλάσσεται κανείς από τις κρατικές του υποχρεώσεις. Αποτέλεσμα αυτού είναι η εγκαθίδρυση, στην πράξη, της πρακτικής της «περιπτωσιακής διαχείρισης». Το σωφρονιστικό προσωπικό, οι παρεμβαίνοντες κάθε είδους, είναι επιφορτισμένοι να «διοικούν» τους κρατούμενους σε σχέση, πρώτιστα, με μια πανομοιότυπη καθημερινή τάξη στο εσωτερικό των τειχών. Η επιδίωξη της ασφάλειας κυριαρχεί όλες τις υπόλοιπες. Η απόρριψη του «ιατρικού μοντέλου» δηλαδή της πρόθεσης ουσιαστικής διόρθωσης του ανθρώπου όσο διαρκεί η κράτησή του, δεν έχει ως μόνη εναλλακτική λύση την επιφανειακή πρακτική της «ουδετεροποίησης». Ο πειραματισμός συνεχίζει τις θεραπευτικές δοκιμές σε άτομα που παρουσιάζουν βαρείες διαταραχές της προσωπικότητας και έγιναν τοξικομανείς, τους παιδεραστές ή τους οικογενειακούς δήμιους οι οποίες ανήκουν στους στόχους τους επιδεκτικούς προγραμμάτων εκούσιας επανακοινωνικοποίησης. Πολυάριθμα πειράματα βρίσκονται σε εξέλιξη στον τομέα της πρωταρχικής ή δευτερεύουσας πρόληψης. Οι εμπειρικές γνώσεις μας πάνω στα αποτελέσματα των διαφόρων παρεμβάσεων αυξάνουν σημαντικά. Η διαρκής κριτική αξιολόγησή τους, τα ερεθίσματα που παρέχουν στην θεωρητική σκέψη θα προσφέρουν ένα επιπρόσθετο αποτέλεσμα πάνω στην ποιότητα των γνώσεών μας. Μια ξεκάθαρη ένδειξη αύξησης: στα πρόσφατα εγκληματολογικά συγγράμματα, οι λέξεις / έννοιες — κλειδιά που βρίσκουμε στα περιεχόμενα μετρώνται σε χιλιάδες αντί για ωρισμένες μόνο που υπήρχαν πριν 15-20 χρόνια. Η πρόσβαση σ' αυτήν την πραγματιστική αισιοδοξία περνά εντούτοις μέσα από την αναγνώριση του ρόλου, της χρησιμότητας και της νομιμότητας των διαφόρων ειδών παρεμβάσεων των εμπνευσμένων από τις επιστήμες του ανθρώπου και της κοινωνίας.

Αυτός ο θεμελιωμένος πραγματισμός πρέπει να επιβληθεί πολύ περισσότερο όσο αυξάνει, παρόλα αυτό, η σημασία των επιχορηγήσεων για το ποινικό πεδίο. Όπως αυξάνει επίσης η ποιότητα του προσωπικού του προοριζόμενου για τους σκοπούς αυτούς. Η εθνική οικονομία δέχεται όλο και λιγότερο δαπάνες μη παραγωγικές. Η ποινική δικαιοσύνη οφείλει να παράγει αποτελέσματα. Η ουδετεροποίηση δεν μπορεί να αντιπροσωπεύει παρά το σημείο 0.001 σ' αυτή την διαδικασία. Υπάρχει μια ηθική προσταγή για να δεχτούμε την πρόκληση, όσο

μακρινά και αν φαίνονται τα αποτελέσματα που επιπόλαια άφησε να ελπίζουμε μια κάποια ανθρωπιστική ριζοσπαστική αναθεώρηση.

Τέλος, υπάρχει το δεοντολογικό πρόβλημα, το ενδιαφέρον για τον σεβασμό των δικαιωμάτων των ανθρώπων. Πολλά έχουν γραφτεί για το θέμα αυτό και υπάρχει μια συναίνεση για το ουσιαστικό μέρος: όχι θεραπεία δίχως συγκατάθεση, υποχρέωση του κράτους να εξασφαλίσει την ισότητα όλων μπροστά στην δικαιοσύνη. Η εγκληματολογία είναι ικανοποιημένη από αυτές τις αρχές. Αλλά οφείλει να συνεισφέρει και αυτή. Η κυκλική ερμηνεία της αλληλενέργειας των δυνάμεων οι οποίες σχηματίζουν το λόγο και τις κοινωνίες μας παροτρύνει να ξανα-ανακαλύψουμε την επιχειρηματολογία η οποία αποσκοπεί να θέσει την επιστήμη στην υπηρεσία των ανθρώπων. Είναι φυσικό ωρισμένα επιχειρήματα, σε ωρισμένες στιγμές, να μην επηρεάζουν το ανθρώπινο πνεύμα και την συλλογική φαντασία των κοινωνιών. Αυτό συνέβη στην «κλινική εγκληματολογία».

Κρίνοντας με κάθε δικαιοσύνη, αυτή ουδέποτε διέθετε ούτε τα μέσα παρέμβασης ούτε τους πλήρεις εξοπλισμούς ούτε τις κατάλληλες σχολές επιμόρφωσης. Η αντιδικία που την αφορούσε ήταν αντιδικία — φάντασμα. Έπαιρνε κανείς ή έκανε ότι έπαιρνε τις λέξεις και τις προθέσεις για πραγματικότητα. Όμως σήμερα παρευρισκόμαστε σε μια αποτυχία, μια κρίση, μια διαγραφή της παραδοσιακής γενικής προσέγγισης;

Αν τεθεί το ερώτημα κατ' αυτόν τον τρόπο δεν έχει ιδιαίτερο νόημα παρά να αντιπαραθέσει μόλις στην επανεκπαίδευση, μελέτη της προσωπικότητας με συνάντηση ή προβαλλόμενο τέστ, άσκηση της εξουσίας εκούσιας υποταγής στους κανόνες. Εκατοντάδες χιλιάδες πράξεις και παρεμβάσεις παράγονται κάθε χρόνο στο ποινικό τομέα. Οι παρεμβάσεις με οποιαδήποτε ιδιότητα, ενεργούν κατά τρόπο που στηρίζεται σε μια πολύ προωθημένη μόρφωση στις επιστήμες του ανθρώπου και την εγκληματολογία. Η κριτική σκέψη των πανεπιστημιακών οφείλει να συνάψει, συστηματικά και μαρτυρώντας μια τόλμη στην σκέψη τα συμπεράσματα — πάντα προσωρινά — τα οποία η επιστημονική γνώση προσφέρει στους παρεμβαίνοντες. Αυτή η διαλεκτική σχέση του πήγαινε — έλα ανάμεσα στην πρακτική και την επιστημονική γνώση στην οποία μεσολαβεί η εμπειρία και η προσωπική ικανότητα, συνιστά την ουσιαστική εργασία των παρεμβαίνόντων. Συνιστά επίσης την παραδοσιακή μερίδα όσων εργάζονται στην συνήθη κλινική ιατρική. Εκεί βρίσκεται το μέλλον της λεγόμενης «κλινικής εγκληματολογίας».

Και όπως έλεγε και ο κ. J. Pinatel, όλα τα υπόλοιπα είναι λογοτεχνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Canguilhem, G. (1966). **Le normal et le pathologique**. Paris, PUF.
- De Greef, E. (1948). **Introduction à la criminologie**. Paris, PUF.
- Di Tullio, B. (1951). **Manuel d' anthropologie criminelle**. Paris. Payot.
- Exner, F. (1949). **Kriminologie**, Berlin, Gruyter.
- Faucault, M. (1975). **Surveiller et punir**. Paris.
- Gassin, R. (1988). **Criminologie**. Paris, Dalloz.
- Glueck, Sh. & Glueck, E. (1930). **500 Criminal Careers**. New York, Knopf.
- Göppinger, H. (1980). **Kriminologie**. Munich, Beck. 4e édition.
- Guillaume, M. (1986). **Etat des sciences sociales en France**. Paris. Ed. La découverte.
- Heuyer, G. (1969). **La délinquance juvénile**. Paris, PUF.
- Kaiser, G. (1988). **Criminologie**. Heidelberg, Muller, 2e édition.
- Kinberg, O. (1960). **Les problèmes fondamentaux de la criminologie**. Paris, Cujas.
- Menninger. K. (1968). **The Crime of Punishment**. New York, Viking.
- Parsons, T. (1949). **The Structure of Social Action**. Chicago, The Free Press.
- Payer, L. (1988). **"What language does Doctor Speak?"** Medicine and Culture. New York: Henry Holt & Company.
- Pinatel, J. (1975). **Criminologie**. Tome III du Traité de droit pénal et de criminologie avec P. Boyzat. Paris, Dalloz.
- Pinatel, J. (1987). **La recherche scientifique en criminologie**. Coimbra.
- Saleilles, R. (1988). **L'individualisation de la peine**. Paris.
- Sorokin, P.A. (1967). **Tendances et déboires de la sociologie américaine**. Préface de G. Gurvith. Paris, Aubier.
- Wilson, J.Q. & Herrnstein, J. (1985). **Crime and Human Nature**. New York, Simon and Schuster.
- Zilboorg, G. (1954). **The Psychology of Criminal Act and punishment**. New York, Harcourt and Brace.